

Рекомендована д.ф.н., професором А.Г.Сербіним

УДК 547.964:615.322

ВИВЧЕННЯ АМІНОКИСЛОТНОГО ТА ЕЛЕМЕНТНОГО СКЛАДУ РОДУ БАДАН

В.І.Литвиненко, Н.В.Попова, І.О.Кожух, З.В.Комір, С.В.Вавілов

Національна фармацевтична академія України
Ботанічний сад Харківського національного університету

Проведене вивчення елементного складу деяких представників роду бадан. Встановлена наявність 22 макро- та мікроелементів у сировині та екстрактах з неї. Вивчений якісний та кількісний амінокислотний склад екстракту з листя бадану товстолистного та шроту після його отримання. Були ідентифіковані чотирнадцять амінокислот в екстракті та шість — у шроті з нього.

Багаторічна рослина бадан товстолистний, *Bergenia crassifolia* (L.) Moech, родини ламкокаменеві, Saxifragaceae, широко відома у народній та офіційній медицині як кровоспинний, в'язучий і протизапальний засіб. У Сибіру споконвіку заварювали чорні (перезимовані) листки бадану товстолистного і використовували як тонізуючий чай, чим і обумовлена народна назва цієї рослини — чигірський чай [6]. Родина *Bergenia* містить ще декілька видів — *B.ciliata* (Haw), *B.hybridum* "Abendglut", *B.delavayi* x *media* (Engl.), *B.purpurescens* (Hook.a.Thomas-Engl.), *B.stracheyi* (Hook.a.Tho-

mas-Engl.), *B.ornata* (L) Fritsch, *B.pasifica* Kom та *B.ligulata* (Engl.) [17].

Екстракт листків бадану пропонується для лікування інфекційних захворювань сечовивідних шляхів. У результаті фармакологічних та мікробіологічних досліджень було встановлено, що сухий екстракт бадану товстолистного виявляє виражену діуретичну активність [13, 14].

Останні фармакологічні дослідження екстракту листя бадану товстолистного виявили його тонізуючу і протипухлинну активність. Екстракт має виражену адаптогенну дію, підвищує фізичний рівень тварин (білих щурів). При вивченні впливу сухого екстракту з чорних листів бадану на первинну імунну відповідь у мишей була встановлена його імуностимулююча дія [1, 3, 11, 13].

Сухі екстракти з кореневищ і листя бадану товстолистного виявляють імунокорегуючу здатність до реакцій клітинного і гуморального ланцюгів імунної відповіді, а також фагоцитарної активності мікрофагів. Ці екстракти відміняють

Таблиця 1

Якісний та кількісний вміст амінокислот у зразках бадану

№ п/п	Речовина	Формула	R _f БУВ (4:1:2)	Сухий екстракт листя, % на суху вагу	Шрот екстракту листя, % на суху вагу
1	Аспарагінова кислота	C ₄ H ₈ O ₂ N ₂	0,09	0,566	2,257
2	Треонін	C ₄ H ₉ O ₂ N	0,18	0,279 3	Серин
4	Глутамінова кислота	C ₅ H ₉ O ₂ N	0,13	0,449	0,623
5	Гліцин	C ₂ H ₅ O ₂ N	0,21	0,397	0,135
6	Аланін	C ₄ H ₈ O ₃ N ₂	0,20	0,397	0,137
7	Валін	C ₅ H ₁₁ O ₂ N	0,43	0,157	0,117
8	Ізолейцин	C ₆ H ₁₃ O ₂ N	0,72	0,143	
9	Лейцин	C ₆ H ₁₃ O ₂ N	0,64	0,334	
10	Тирозин	C ₉ H ₁₁ O ₃ N		0,481	
11	Фенілаланін	C ₉ H ₁₁ O ₂ N	0,32	0,137	
12	Гістидин	C ₆ H ₉ O ₂ N ₃	0,10	0,094	
13	Лізин	C ₆ H ₁₃ O ₂ N	0,05	0,194	0,056
14	Аргінін	C ₆ H ₁₃ O ₂ N	0,04	0,221	

Таблиця 2

Мікроелементний склад сировини та екстрактів бадану

Елемент	Вміст елемента, мг/кг							
	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8
Mn	4,9	36	41	78	19	60,0	20,0	12,0
Cu	35	6,9	8,2	7,6	16	6,0	16,0	15,0
Pb	42	1,0	0,3	35	6,9	9,6	1,0	1,0
Ni	5,6	1,5	1,6	1,8	2,6	60,0	7,0	2,0
Co	<0,3	<0,3	<0,3	<0,3	<0,3	<0,3	<0,5	<0,5
Mo	0,2	0,1	0,08	0,2	0,2	0,15	0,2	<0,2
Zn	14	30	96	35	49	3,0	80,0	50,0
V	0,1	0,4	0,3	0,2	0,9	<0,1	0,3	0,2
Sr	<0,7	12	9,6	21	<0,7	0,06	50,0	20,0
Ti	2,5	7,4	12	14	22	3,0	30,0	20,0
Sn	0,3	2,1	<0,1	2,3	0,4	<0,2	0,4	0,8
Ga	0,4	1,6	0,8	1,8	1,7	0,9	0,08	<0,05
Ag	0,3	0,7	0,3	1,1	0,3	12,0	<0,05	<0,05
Fe	49	640	380	632	430	600,0	1200,0	190,0
Al	17	340	380	460	650	30,0	1600,0	100,0
Cd	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<1,0	<0,1	<0,7
As	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2
Hg	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Sb	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5	<0,5
Cr	19	2,5	6,8	13	2,2	0,3	<0,3	<0,3
Bi	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2	<0,2
Ge	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1

Примітка: №1 — спиртовий екстракт листя *B.crassifolia*; №2 — листя *Bergenia crassifolia*, зібране на дослідній ділянці ДНЦЛЗ (м. Харків); №3 — листя *B.crassifolia*, зібране в м.Ярославлі; №4 — шрот після отримання спиртового екстракту листя *B.crassifolia*; №5 — квітки *B.crassifolia*; №6 — водний екстракт листя *B.crassifolia*; №7 — листя *B.ornata*; №8 — листя *B.delavayi* x *media*.

супресивну дію азатиоприну на імунні реакції, антитілогенез і фагоцитоз мікрофагів, що сприяє відновленню імунних реакцій організму. Екстракти бадану не поступають за своєю імунокоригуючою дією рідкому екстракту елеутерокока [12].

Аналіз літературних даних свідчить про те, що більшість із застосовуваних препаратів-імуностимуляторів рослинного походження містить групи біологічно активних речовин, таких як фенольні сполуки: флавоноїди, фенолкарбонові кислоти, дубильні речовини та інші. Поліфенольні сполуки мають різноманітні фармакологічні властивості. Останнім часом з'явилися повідомлення про наявність імуностимулюючих властивостей у рослинних поліфенолів. [4]

За допомогою одно- та двомірної паперової, тонкошарової та вискоєфективної рідинної хроматографії у порівнянні з достовірними зразками у досліджуваній сировині були ідентифіковані прості феноли (арбутин, метиларбутин), дубильні

речовини (елагова та галова кислоти, димери галової кислоти), бергенін (2-β-D-глюкопіранозил-4-0-метилгалова кислота або 3,4,4a,10в-тетрагідро-3,4,8,10-тетрагідрокси-2-(гідроксиметил)-9-метоксирано [3,2-с][2] бензопіран-6(2H)-один; 4-метокси-2-[тетрагідро-3,4,5-тригідрокси-а-(гідроксиметил) піран-2-іл]резорциклічна кислота-d-лактон) [18]; флавоноїди (монозиди кверцетину, а також рутин) [7, 11].

З метою подальшого вивчення цієї рослинної лікарської сировини був проведений ретельний аналіз хімічного складу листя бадану товстолистного. Мінеральні речовини є життєво необхідними для здійснення обмінних процесів в організмі людини. Навіть у мінімальних кількостях вони забезпечують сталість осмотичного тиску, кислотно-основної рівноваги, включаються в різноманітні реакції обміну речовин, процеси всмоктування, секреції, кровотворення, зсідання крові, виділення з організму метаболітів [9, 10, 19].

Матеріали та методи

Для вивчення амінокислотного та елементного складу були відібрані 8 зразків — сухий екстракт листя *Bergenia crassifolia*, шрот після отримання екстракту листків *B. crassifolia*, листя *B. crassifolia*, зібране в місті Ярославлі та на дослідній ділянці ДНЦІЗ (м. Харків), квітки *B. crassifolia*, водний екстракт листя *B. crassifolia*, листя *B. ornata* і листя *B. dilatavayi* *x media*.

Якісний склад амінокислот у екстракті листя бадану товстолистного вивчали методом паперової хроматографії в системі БУВ (4:1:2). Висушені хроматограми обробляли 0,5% розчином нінгідрину в етанолі. Визначення кількісного вмісту білка проводили за методом Лоурі [6].

Вивчення кількісного та якісного амінокислотного складу екстракту листя бадану товстолистного проводили за допомогою амінокислотного аналізатора LK-4/51 "Альфа плюс" (Швеція). Результати дослідження наведені в табл. 1.

Визначення зольності проводили за методикою, вказаною у ДФ XI [6].

Для вивчення якісного і кількісного елементного складу різноманітних зразків листя, спиртового і водного екстрактів квіток бадану товстолистного був застосований один із багатоелементних методів аналізу — атомно-емісійний спектрографічний метод, заснований на випарюванні пріски рослин у дуговому розряді, фотографічній реєстрації розкладеного в спектр випромінювання і вимірі інтенсивностей спектральних ліній окремих елементів.

Підготовка проби для аналізу полягала в обережному обуглюванні рослинного матеріалу при нагріванні в муфельній печі з попередньою обробкою проб розведеною сірчаною кислотою. Випарювання проб проводилося з кратерів графітових електродів у розряді дуги перемінного струму. Для одержання спектрів і їхньої реєстрації на фотопластинках використовували спектрограф ДФС-8

з дифракційним штахетом 600 штр/мм і трилінзовою системою освітлення щілини. Вимірювання інтенсивності ліній у спектрах аналізованих проб і градуйованих зразків проводилося за допомогою мікрофотометра МФ-4.

Для кількісного аналізу використовували градуйовані (стандартні) зразки, специфічні для кожного виду речовин. Дані дослідження наведені в табл. 2.

Результати та їх обговорення

В екстракті листя бадану товстолистного було виявлено 14 амінокислот, у тому числі 6 незамінних, які мають особливе значення для організму людини та не синтезуються у тваринному організмі. Було встановлено, що домінуючими амінокислотами є аспарагінова (0,623%) та глутамінова кислоти (0,449%). Вміст білка в сировині листя бадану товстолистного склав 8,70%, у водному екстракті — 62,04%.

У сировині та екстрактах листя бадану спостерігається досить високий вміст заліза, алюмінію, марганцю і міді, одночасна присутність яких посилює фармакологічну активність лікарської рослини сировини. Відомо, що препарати міді, марганцю і заліза стимулюють фактори природного імунітету [16].

ВИСНОВКИ

1. Листя бадану товстолистного є перспективною лікарською сировиною для створення препаратів з антидепресійною, тонізуючою та імуностимулюючою дією.

2. При вивченні амінокислотного вмісту сухого екстракту листя бадану товстолистного встановлена наявність 14 амінокислот. Встановлено, що домінуючими амінокислотами є аспарагінова та глутамінова кислоти.

3. Визначений вміст 22 макро- та мікроелементів у вегетативних органах та екстрактах з них (всього 8 зразків), які містяться в нешкідливих для організму людини концентраціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосова Е.Н., Зуева Е.П., Гольдберг Е.Д. // *Фармакология и токсикология*. — 1991. — №6. — С. 3-7.
2. Бабенко Г.А., Решеткина Л.П. *Применение микроэлементов в медицине*. — К.: Здоров'я, 1971. — 220 с.
3. Бакуридзе А.Д., Курцикидзе М.Ш., Писарев В.М. и др. // *Хим.-фарм. журн.* — 1993. — Т. 27, №8. — С. 43-47.
4. Батмунг С., Лубсандоржиева П.Б., Баясгалан Б. и др. // *Вісник фармації*. — 1997. — №1. — С. 74-76.
5. Гусев И.Ф., Тихонов В.Н. *Лекарственные растения в традиционной и народной медицине*. — Улан-Уде, 1987. — С. 22.
6. *Государственная фармакопея*, 11-е изд. — М.: Медицина, 1987. — Вып. 1, 334 с. — 1990. — Вып. 2. — 398 с.
7. Дыгай А.М., Гольдберг Е.Д., Литвиненко В.И. и др. // *Вестник проблем биологии и медицины*. — 1998. — №3. — С. 23-32.
8. Жамсаранова С.Д., Николаев С.М., Хобракова В.Г. и др. / *Третий международный съезд "Актуальные проблемы создания новых лекарственных препаратов растительного происхождения"* — С.-Пб., 1999. — С. 27-30.
9. Кисличенко В.С. // *Вісник фармації*. — 1999. — №2. — С. 160-163.
10. Кисличенко В.С. // *Вестник проблем биологии и медицины*. — 1997. — №14. — С. 19-32.

11. Кисличенко В.С. // Вестник проблем биологии и медицины. — 1997. — №17. — С. 10-27.
12. Кожух И.А., Попова Н.В. // Матеріали міжнародної конференції, присвяченої 75-річчю з дня народження ректора ХФІ (1970-1980) доктора фармацевтичних наук, професора Сала Д.П. — Х., 1998. — С. 152-155.
13. Лубсандоржиева П.Б., Сыренжанова О.Д., Даргаева Г.Д. // Растит. ресурсы. — 1994. — Вып. 4. — С. 63-66.
14. Муравьева Н.А., Ковкин-Щербак Н.И., Федосеева Л.М. / Фармация. — 1989. — №5. — С. 25-30.
15. Муравьева Н.А., Федосеева Л.М., Кузнецов А.В. // Фармац. журн. — 1990. — №6. — С. 51-54.
16. Ловкова М.А., Рабинович Н.М., Пономарева С.М., Бузук Г.Н. Почему растения лечат? — М.: Наука, 1989. — С. 195.
17. Энциклопедический словарь лекарственных растений и продуктов животного происхождения / Под ред. Г.П. Яковлева и К.Ф. Блиновой. — С.-Пб.: Специальная литература, 1999. — 407 с.
18. The Merck Index. — 20 ed., Merck and Co., Inc. Whitehouse Station, N.Y., USA. — 1996. — 194 p.
19. Roman J., Kutsky Ph.D. Handbook of vitamins, minerals and hormones. — N.Y. Van Nostrand: Reinhold, 1981. — 492 p.

УДК 547.964:615.322

ИЗУЧЕНИЕ ЭЛЕМЕНТНОГО И АМИНОКИСЛОТНОГО СОСТАВА РОДА БАДАН

В.И.Литвиненко, Н.В.Попова, И.А.Кожух, З.В.Комир, С.В.Вавилов

Проведено изучение элементного состава некоторых представителей рода бадан. Установлено наличие 22 макро- и микроэлементов в сырье и экстрактах из него. Изучен качественный и количественный аминокислотный состав сухого экстракта из листьев бадана толстолистного и шрота после его получения. Идентифицировано 14 аминокислот в экстракте и 6 — в шроте из него.

UDC 547.964:615.322

STUDY OF THE ELEMENTAL STRUCTURE AND AMINO ACIDS COMPOSITION OF GENUS BERGENIA

V.I.Litvinenko, N.V.Popova, I.A.Kozhukh, Z.V.Komir, S.V.Vavilov

Study of the elemental structure of some representatives of genus *Bergenia* has been carried out. The availability of 22 macro- and microelements in the samples of raw material and in the extract has been determined. The quantitative and qualitative content of amino acids *Bergenia crassifolia* extract has been studied. There have been determined 14 amino acids in the extract of *Bergenia crassifolia* and 6 of them were found in the waste after extraction.

Довідник "ВФ"

**Вийшов з друку підручник
Григор'єва М.В., Гурко О.Ю.**

Англійська мова

Х.: Основа, Вид-во НФАУ, 2000, 368 стор.

ISBN 5-7768-0694-1

ISBN 966-615-060-3 (НФАУ)

Підручник складається зі вступно-корективного та основного курсів, додаткових текстів, тематично пов'язаних з текстами основного курсу, а також довідника з граматики і англо-українського словника. Тексти запозичені з оригінальних джерел і носять пізнавальний характер. Фонетичний, граматичний і лексичний матеріал викладений з метою формування у студентів навичок та умінь читання англійською мовою за фахом, а також проведення бесід на професійні теми.

Для студентів фармацевтичних вищих навчальних закладів освіти, що навчаються за фахом "Фармація", "Промислова фармація" та "Економіка фармації".

